

SAĞLIK UĞRAŞLARI, ETİK VE SİGARA

Yaman ÖRS•

Bu sunuşun başlığındaki üç terimin anlamını, buradaki bağlamımız için çok kısa olarak açtıktan sonra, konularımı onların her üçünü bir araya getirmeye çalışarak ve doğal olarak zaman sınırlarımın içinde işleyeceğim. Bunu yaparken de, kuşkusuz belli bir sıralamayı izleyecek. bir başka anlatımla ana konuyla ilgili kendi "sistemleştirmem" göz önünde tutacağım.

•sağlık Uğraşları" terimi ile, Hekimliği, daha geniş çerçevesiyle Tıp etktriltğini. Diş Hekimliğini, değişik eğitim düzeylerindeki Hemştreleğı ve Eczacılık Uğrasını anlatmak istiyorum. Bu arada anlaşılır nedenlerle Veteriner Hekimliği konunun sınırları dışında tutarken Toplum Çalışmanlığı, Psikolojik Danışmanlık gibi insan sağlığı Ue az çok doğrudan Ugli birtakım başka alanları bu kapsamda ele alabiliriz diye düşünüyorum.

"Değerler Felsefesi" olarak da bilinen "Etik". felsefe etkinliğinin ana dallarından biri olagelmıştır. Yazarınızın anlayışına göre bu alanın içeriğini, en genel anlamda insan tutum ve davranışlarıyla ilgili duyularınız. ölküleştirmelerimiz ("idealleştirmelerimiz") olan değerlerimizin kavramsal düzeyde incelenmesi, tartışılması, yorumlanması oluşturur.

"Sığara'dan" ise, sigara, püro, pipo ve benzeri araçlarla ve solunum yoluyla tütün kullanımını anlatmak amacındayım.

• Prof Dr., Ankara Tıp Fakültesi Tıbbi Etik Birimi

Tıbbi Etik, buradaki bağlamımızda daha geniş olarak Sağlık Uğraşları Etiği! (ki Blyoetik'in tanımlarından birinin içinde de yer almaktadır). genel Etik alanının ilgili uğraşlar içindeki özel uzantıları olarak görülebilir. Her etik sorunu ya da sorun kümesi, olup bitenler dünyasının bir bölümünün üzerine eklenecek bir değer yorumunu gerektirmektedir. Bu açıdan bakıldığında ve başta tıp etkinliği! olmak üzere, belli bir açıdan bu uğraşların çağımızdaki en temel yönlerinin bilimsellik olduğu söylenebilir. Yıllardan, onyıllardan beri sürdürülen bilimsel çalışmalar. ilgili klinik gözlemlerle birlikte sigara kullanımının insan sağlığına olan çok büyük ve yıkıcı etkilerini açıklıkla ortaya koymuştur. Bu sağlık bozucu, yıkıcı. ölüme götüren etkilerin artık yalnız solunum ve dolaşım sistemlerini değil. insanın sindirim, boşaltım vb. başka sistemlerinin değişik parçalarını da . süregelen iltihaplar, işlev bozuklukları, kötücül tümörler ve başka patoloji süreçleri ortaya çıkararak büyük ölçüde etkilediği bugün yakından biliniyor.

Sağlık uğraşları. bu arada tıp ve diş hekimliğinin. hemşireliğin koruyuculuk yönünün, insan mufluluğu. temel sağlık ve hizmet anlayışı. mali vb. iktisadi kaynakların kullanılışı, işgücü kazanımı gibi çok temel yönlerden ne ölçüde olduğunu halk sağlığına açıklamaya çalışmam anlamsız kaçacaktır. Sigara kullanımının yerine göre çocukluk yaşlarında başlaması; kişilerin yaşamlarındaki sorunları bu kullanım için bir neden olarak gösterme eğilimleri; sigara reklamlarının, onun yapıcı ve tanıtımcılarına sağladığı parasal kazanç ve güç ile benzeri konuların birçok temel yönü düşünülürse. bu alanda da koruyuculuğun ne ölçüde önemli olduğu açıkça görünecektir. Toplumun bebeklerle çocuklar, hastalar ve (örneğin madenciler gibi) belli uğraş sahipleri vb. daha duyarlı kesimleri açısından ise koruyuculuk ilkesinin daha da önde geldiği çok açıktır.

Tıp (ve diş hekimliği) etkinliğinin tedavi edici yönü, diyebiliriz ki yüzyıllardır hemen hep önde gelmiş. günümüzde ise değişik iç ("biyomedikal teknoloji'nin gelişimi) ve dış (bireyselliğin, iktisadi kazancın giderek artması. ..) nedenlerle belki de doruğuna ulaşmıştır. Burada. Tıp= Tedavi Edici (Klinik) Hekimlik gibi ilkece çok yanlış bir denklemin payının önemli olduğunu görüyoruz: tıp eğitimi de gittikçe benimsenen bu eşitlemenin büyük etkisi altına girmiştir. Ancak her durumda. sigara kullanımı konusunda da Haçla. telkinle vb. değişik tedavi yöntemlerinin bulunması. konuyla ilgili araştırma yerlerinin yanısında tedavi merkezlerinin kurulması. sigara kullanımı konusunun klinik! bir sorun olarak görülmesinin göstergeleridir.

Konumuzun sağlık uğraşlarının eğitimi y6n6ne gelince. en azından tıp etkinliği için bildiğim 6l6de şunu s6yleyebilirim. Çok temel bir sağlık sorunu olan sigara, tıp etkinliğinin temel bilim, koruyuculuk, tedavi edici hekimlik ve (y6neticilik gibi) d6ř6n6lebilecek başka ana y6nleriyle ilgili ders izlencelerinde başlı başına bir konu olarak pek yer almamaktadır. Ancak d6nyada ve T6rkiye'de. değişik dallardan çok az sayıda 6đretim 6yesinin konuyu kişisel olarak keridilerine bir eğitim sorunu edindikleri s6ylenebilir.

Oysa konunun, sağlık uğraşlarında her d6zeydeki biçimsel eğitimi çok aşan 6nemli sorumluluk, dolayısıyla etik y6nlerinin bulunduğunu biliyoruz. Hekim ve genelde tıp adamının, hemşire, diş hekim ve eczacının, sağlık uğraşlarındaki 6teki kişilerin sigara kullanmalarının getirdiği "6rnek olma" sorunu toplumda sık olarak s6z konusu edilmektedir. Bu kullanım onların çalışma yerlerinde, bu arada hasta. bebek, yaşlı insanla 6đrenci ve genç hekimin karşısında oluyorsa, sorun 6rnek olmanın 6tesine gitmekte, sağlık çalışanlarının, kendilerinden sağlık sorunlarına 6z6m bekleyen kişilere doğrudan ve bile bile zarar vermeleri sorunu karşımıza çıkmaktadır. Bu t6r davranışların uğraş etiğiyle, genel olarak değerlerimizle bağdaşacağını d6ř6nebilir miyiz? Kişilere "yanlış hangi uğraşın etik anlayışıyla bağdaşabilir, nasıl bir sorumluluk, 6dev, g6rev ya da insana saygı gibi etik ilkesi ile uzlaştırılabilir?

Sağlık alışanları. etik açısından tutarlı olacaklarsa. ne kendilerinin, ne de hastalan olsun olmasın 6teki insanların, sorunlarına "yalancı" ve zararlı 6z6m getirme çabalarının savunucusu olmamalıdır. Etik açısından gerçekte bunun t6m6yle tersine, bu t6r çabalara k6kten karşı çıkmak durumundadırlar. Unutmamalıyız ki yalancı 6z6m arayışı. insanların kendilerini kandırma, avutma, sorunlarını 6z6ms6z bırakma tutumlarının bir g6stergesidir. Başka insanların sağlığına zarar vermek ise, etik y6n6nden b6y6k tutarsızlığın yanında bir hukuk sorunu da yaratıyor değil midir?

"Doktor" teriminin Latince k6kenini oluşturan "docere" s6zc6đ6 6đretmek anlamındadır. Sağlık konularında kendilerinden en geniş anlamda toplumu aydınlatma, ona bilgi aktarma. hastalıklardan korunmanın yollarını g6sterme, hastalık konularında zamanında bilgilendirme gibi birtakım toplumsal işlevler beklediğimiz hekimlerle 6teki sağlık çalışanlarının sigara gibi çok temel bir sağlık konusunda çok duyarlı ve bilinçli olmalarını beklemek t6m bireylerin hakkı olmalı. G6n6m6z tıbbının ve genelde sağlık uğraşlarının toplumsal

olanın yanında bireysel düzeydeki koruyuculuk anlayışı da, bu hakkı ayrıca pekiştirecek bir noktadır.

Kuşkusuz bütün bu noktalarda, kendilerinde daha yaşlı kuşakları eleştirme hakkı gören gençlere ayrıca bir görev düşmektedir. Ancak etik açısından bu. yaşlarını ileri sürerek alışkanlıklarında vazgeçme ve başkaları vazgeçirmede, yeni tutumları benimseme ve benimsetmede güçlük çektiklerini ileri süren kuşaklara da edilgin ve "sorumsuz olma hakkını" vermez.

